

**Waterschap De St. Maartenspolder,
(1758) 1811 - 1985**

Waterschap De Mark - Vlietlanden

L.R. PRIESTER

INLEIDING

Geschiedenis en inrichting van de organisatie

De ingelanden van de in 1483 bedijkte Sint-Maartenspolder stelden tot de inlijving van Staats-Brabant bij Frankrijk in maart 1810 niet alleen het polderbestuur van dijkgraaf en gezworenen aan maar tevens de vijf schepenen van de schepenbank die in de polder de civiele rechtspraak uitoefende. De schout werd benoemd door de heer van de polder, de abt van Sint Bernaards. Het dijkcollege trad daarnaast ook op als magistraat. De invoering van de Franse wetgeving met het daarin opgenomen principe van de scheiding tussen bestuur en rechtspraak maakte aan dit alles een einde. De jurisdictie van de St. Maartenspolder en die van Hoeven werden samengevoegd tot één gemeente. De schepenbank werd per 1 maart 1811 opgeheven. De civiele zaken werden voortaan berecht door het kantongerecht te Oudenbosch. Het polderbestuur restte als competentie de waterstaatszaken.¹

Het waterschap De St. Maartenspolder lag in de gemeente Hoeven. Het was tot 1938 ongeveer 447 ha groot. Door de opnemings in het waterschap van de buitendijkse gronden van de Goudbloem in genoemd jaar na de grootte toe tot ongeveer 602 ha.²

De taak van het waterschap omvatte hoofdzakelijk de totstandkoming en het beheer en onderhoud van waterstaatswerken betreffende de waterkwantiteit (gemalen en watergangen). De wegen van het waterschap werden in 1968 in eigendom, beheer en onderhoud overgedragen aan de gemeente Hoeven.³

Het hoogste orgaan van het waterschap was de door de stemgerechtigden gevormde, in Hoeven te houden, algemene vergadering. Het aantal stemmen dat een stemgerechtigde in de vergadering toekwam, was afhankelijk van het voor die stemgerechtigde berekende aantal hectaren waarvoor hij werd aangeslagen.⁴

Het dagelijks bestuur van het waterschap bestond uit een voorzitter (dijkgraaf) en twee leden (gezworenen). Zij werden door de algemene vergadering benoemd voor een periode van zes jaar. Het bestuur werd bijgestaan door een secretaris en/of penningmeester, aangesteld door de algemene vergadering.

Het waterschap kende tot 1910 geen lastenheffing. De kosten van aanleg, onderhoud en exploitatie van een nieuw gemaal maakte een omslag gebaseerd op de hoogteligging van de gronden noodzakelijk. Eigendommen van het waterschap en percelen water bleven onbelast.⁵ Vanaf 1938 werden ook de buitendijks gelegen gronden van de Goudbloem betrokken bij de lastenheffing.⁶ Na de reglementswijziging in 1966 inde het waterschap drie omslagen:

- omslag A, ter bestrijding van de kosten van waterkering en waterbeheersing ten behoeve van het binnendijks gelegen onroerend goed, hectaregewijs geheven van de binnendijks gelegen ongebouwde eigendommen;
- omslag B, ter bestrijding van de kosten van waterbeheersing ten behoeve van het buitendijks gelegen onroerend goed, hectaregewijs geheven van de buitendijks gelegen ongebouwde eigendommen;
- omslag C, ter bestrijding van de overige kosten, hectaregewijs geheven van de in het waterschap gelegen ongebouwde eigendommen; deze omslag werd verminderd met de inkomsten van de eigendommen van het waterschap die geen waterstaatswerken zijn.

De lasten werden geheven volgens de kadastrale grootte van de ongebouwde eigendommen. Vrijgesteld van belasting waren wateren of moerassen die als zodanig voorkwamen op de kadastrale leggers en waarover geen grondbelasting hoefde te worden betaald.⁷

Na een jarenlange discussie besloten Provinciale Staten van Noord-Brabant op 22 juni 1984 (goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 6 november 1985, nr 54) tot een fusie van de waterschappen Heerjansland, De Hoevense Beemden, De Sint Maartenspolder en De Oude en Nieuwe Landen. Het nieuwe waterschap kreeg de naam De Mark-Vlietlanden. Het zetelde in Roosendaal en had een grootte van ongeveer 16.450 ha. Gedeputeerde Staten bepaalden op 26 november 1985 de inwerkingtreding van bovengenoemd besluit op 1 januari 1986.⁸

1. De archieven in Noord-Brabant (Alphen aan den Rijn, 1980) p. 121; SA Nassau-Brabant, Inventaris van het archief van de St. Maartenspolder, 1524-1810, inl. p. 2; W.G.M. van der Heijden, Noord-Brabant in de negentiende eeuw; Een institutionele handleiding (RA in Noord-Brabant/Uitgeverij Verloren; Den Bosch/Hilversum, 1993) p. 280; M.W. van Boven, De rechterlijke instellingen ter discussie. De geschiedenis van de wetgeving op de rechterlijke organisatie in de periode 1795-1811 (Nijmegen, 1991) p. 260.

2. Inv. nr. **SM16**. Voor de grenzen van het waterschap rond 1966 zie inv. nr. **SM14** en de kaart op p.4.

3. Inv. nr. **SM64**.

4. Na de reglementswijziging in 1966 bedroeg het aantal stemmen bij een aantal hectaren van één of meer: één, bij drie of meer: twee, bij zes of meer: drie, bij elk of meer: vier, bij zestien of meer: vijf, bij eenentwintig of meer: zes, en voor elk vol aantal van tien ha waarmee het aantal van 21 werd overschreden één stem extra; inv. nr. **SM16**.

5. De gronden werden in drie klassen verdeeld met een onderlinge verhouding van 10:5:3. De eerste klasse omvatte percelen beneden 0,1 m + AP, de tweede klasse percelen tussen 0,1 m en 0,3 m + AP en de derde klasse percelen boven 0,3 m + AP; inv. nr. **SM16**.

6. Inv. nr. **SM16**.

7. Inv. nr. **SM16**.

8. Inv. nr. **SM5**.

Geschiedenis van het archief

In 1978 bevond het archief van de St. Maartenspolder over de periode 1524-196 zich bij het Streekarchivariaat De Markkant te Etten-Leur, archiefbewaarplaats Hoeven.¹ Ten kantore van de secretaris berustte alleen het dynamisch gedeelte. Het archief van de schepenbank van de St. Maartenspolder over de periode 1631-1810 berustte toen nog bij het Rijksarchief in Noord-Brabant, maar werd naderhand overgedragen aan genoemd streekarchivariaat.² In 1994 is de Markkant opgegaan in het Streekarchief Nassau-Brabant in Zevenbergen. De splitsing van het polderarchief in een gedeelte voor 1811 en één na 1810 vond plaats ten tijde van de waterschapsconcentratie in 1986. Het archief van St. Maartenspolder over de periode 1811-1985 werd vervolgens overgebracht naar de archiefbewaarplaats van het waterschap De Mark-Vlietlanden te Roosendaal.

Het archief is niet integraal bewaard gebleven. Niet aangetroffen zijn de notulen van de algemene vergaderingen over de periode 1811-1845, de begrotingen over 1898, 1901, 1906/07, 1916/17-1918/19, 1920/21-1922/23, 1924/25, 1926/27 en 1928/29, de grootboeken van voor 1963 en de bijlagen bij de rekeningen over 1850.

Verantwoording van de inventarisatie

Het bestuur besloot zich per 1 januari 1966 aan te sluiten bij de afdeling registratuur van de Unie van Waterschapsbonden. De waterschapsarchiefcode is echter slechts incidenteel toegepast.

In 1950 is het archief van het waterschap geïnventariseerd door L. Merkelbach van Enkhuizen.³ In 1994 is het archief van het waterschap van 1811 tot aan de opheffing per 1 januari 1986 opnieuw geïnventariseerd. Bij de ordening van het, ruwweg per onderwerp gevormde archief, is gebruik gemaakt van het schema van J.L. van der Gouw zoals toegepast door L.M. Hollestelle.⁴ Selectie voor vernietiging is gebeurd op basis van de uit 1993 daterende 'lijst van voor vernietiging/bewaring in aanmerking komende archiefbescheiden van waterschappen van na 1935'. Van de vernietiging is een verklaring opgemaakt. Voor inventarisatie bedroeg de omvang van het archief 7,25 m¹, na selectie van de voor vernietiging in aanmerking komende stukken 3,1 m¹. De materiële staat van de bescheiden is goed.

Aanwijzingen voor de gebruiker

Tot 1904 liep het dienstjaar van 1 januari tot en met 31 december, daarna van 1 juli tot en met 30 juni. De tussenliggende periode werd overbrugd door een 'dienstjaar' van 1 januari 1904 tot en met 30 juni 1905. Vanaf 1962 keerde de situatie van voor 1904 terug door het dienstjaar 1960/61 te verlengen tot en met 31 december 1961.

Wijze van citeren

Waterschap De Mark-Vlietlanden, Arch. waterschap St. Maartenspolder, inv. nr....

1. De archieven in Noord-Brabant, p. 123.

2. Ibidem, p. 12.

3. L. Merkelbach van Enkhuizen, Inventaris van het Archiefdepot der gemeente De Hoeven en St. Maartenspolder (z.p., 1950) p. 36-37.

4. L.M. Hollestelle, Gebundelde inventarissen van de archieven van de polders en waterschappen van het voormalige waterschap Axeler ambacht 1595 - 1965 (Waterschap De Drie Ambachten; Terneuzen, 1989).

INVENTARIS

Stukken van algemene aard

NOTULEN

- SM1-SM4.** Notulen van de algemene vergaderingen, 1846 - 1985. 1 omslag
2 delen en
1 pak
1 omslag
- SM1.** 1846 aug. 22 - 1879 apr. 25
SM2. 1879 juni 18 - 1923 juni 28
SM3. 1924 juni 26 - 1929 aug. 17
SM4. 1930 juni 21 - 1985 dec. 28
- SM5.** Notulen van de vergaderingen van het bestuur, 1862, 1938 - 1979, 1984 - 1985. 1 pak

PUBLIKATIES

- SM6.** Bekendmakingen van het polderbestuur, 1758 - 1839. 1 pak

INGEKOMEN EN MINUTEN EN AFSCHRIFTEN VAN UITGAANDE STUKKEN

- SM7-SM8.** Registers van afschriften van uitgaande stukken, 1823 - 1830, 1879 - 1929. 1 omslag en
1 deel
1 omslag
- SM7.** 1823 mei 13 - 1830 mrt. 29
SM8. 1879 mei 1 - 1929 juni 15.
- SM9-SM12.** Ingekomen stukken bij en minuten en afschriften van uitgaande stukken, 1811 - 1985. 4 pakken
- SM9.** 1811 mrt. 8 - 1852 okt. 18
SM10. 1860 nov. 30 - 1935 juli 24
SM11. 1936 mei 26 - 1964 okt. 31
SM12. 1965 mrt. 11 - 1985 dec. 16.

Stukken betreffende bijzondere onderwerpen

OPHEFFING

- SM13.** Stukken betreffende de concentratie van waterschappen in Noord-Brabant, 1975, 1979 - 1983. 1 omslag

GRONDGEBIED

- SM14.** Grenskaarten van het waterschap, 1967. 1 band

REGLEMENTERING

- SM15.** Algemeen waterschapsreglement voor Noord-Brabant, vastgesteld door Provinciale Staten van Noord-Brabant op 26 jan. 1961, 1980 aug. 15. Met wijziging, 1983. Gedrukt. 1 omslag
- SM16.** Bijzondere reglementen van het waterschap, 1867, 1906 - 1907, 1938, 1966. Met wijziging, 1909. Gedrukt. 1 omslag

- SM17.** Stukken betreffende de wijziging van het bijzonder reglement van het waterschap, 1925 - 1937, 1965. 1 omslag
- SM18.** Reglementen van orde voor de algemene vergadering, 1905, 1965. 2 stukken

BESTUUR

- SM19.** Staten houdende opgave van de stemgerechtigde ingelanden, 1846 - 1847, 1851, 1862 - 1883, 1898 - 1927. 1 omslag
- SM20.** Processen-verbaal van de verkiezing van leden van het bestuur, 1863 - 1865, 1867 - 1869, 1871 - 1875, 1877, 1879, 1881, 1883 - 1885, 1887 - 1891, 1893, 1895 - 1896. 1 omslag
- SM21.** Rooster van aftreding van leden van het bestuur, 1941 - 1989. 1 stuk
- SM22.** Staten houdende opgave van de aan de ingelanden uitbetaalde presentiegelden, 1846, z.d. 1 omslag

HULPMIDDELEN VOOR DE UITVOERING VAN DE TAAK

Personeel

- SM23.** Algemeen waterschapsambtenarenreglement voor Noord-Brabant, vastgesteld door Provinciale Staten van Noord-Brabant op 18 apr. 1974, 1974 sep. 26. Met wijzigingen, 1975, 1978, 1983 - 1984. 1 omslag

Archief

- SM24.** Inventarissen van het archief, 1834, 1887, 1896. 3 stukken
- SM25.** Processen-verbaal van overdracht van het archief aan en door het bestuur door en aan de secretaris, 1862, 1878 - 1879. 3 stukken

Verwerving van inkomsten

- SM26.** Omslagverordening van het waterschap, 1981. Met wijziging, 1984. 2 stukken
- SM27.** Aanwijzende tafel van de eigenaren, grenzen, grootte en de geschatte opbrengst van de gronden in de polder, 1811. 1 band
- SM28-SM30, SM30a-b, SM31-SM32.** Perceelsgewijze kadastrale leggers, (voor 1862), 1862, 1880 - 1965, 1985. 6 delen en 1 omslag
- SM28.** (voor 1862). Alfabetisch op naam van de eigenaar
- SM29.** 1862
- SM30.** 1880 - 1891. Met alfabetische index
- SM30a.** (ca 1900). Met alfabetische index
- SM30b.** (ca 1911) - 1933. met alfabetische index
- SM31.** 1934 - 1965. Met alfabetische index
- SM32.** 1985. 1 omslag

- SM33.** Kadastrale kaarten van het waterschap, 1826, z.d. 3 stukken

Vermogensbeheer

- SM34.** Stukken betreffende de aan- en verkoop van gronden, 1853, 1959 - 1960, 1970, 1972, 1976, 1980 - 1981, 1984 - 1985. 1 pak
- SM35.** Stukken betreffende de vestiging van zakelijke rechten, 1967 - 1978. 1 omslag

- SM36.** Lijsten houdende opgave van de ten laste van de ingelanden komende cijnsen, (na 1843). 2 stukken
- SM37.** Processen-verbaal van de verpachting en verkoop van roerende en onroerende goederen, onderworpen aan de registratieplicht, 1811, 1821, 1824 - 1862. Met repertoires, 1820 - 1862. 1 pak
- SM38.** Stukken betreffende de vergoeding van de kosten van herstel van de oorlogsschade, 1941, 1948 - 1955. 1 omslag
- SM39.** Stukken betreffende de vergoeding van de kosten van herstel van de stormvloedschade, 1953 - 1956. 1 omslag

Financiën

- SM40.** Begrotingen van inkomsten en uitgaven, 1864 - 1897, 1899 - 1900, 1902, 1904 - 1905/06, 1907/08 - 1915/16, 1919/20, 1923/24, 1925/26, 1927/28, 1929/30 - 1986. Met memories van toelichting, begrotingswijzigingen en nota's van aanmerkingen, 1904 - 1985. 1 pak
- SM41.** Journalen van inkomsten en uitgaven, 1831 - 1834. 1 omslag
- SM42-SM45.** Grootboeken en grootboekkaarten van inkomsten en uitgaven, 1963 - 1985. 4 pakken
- SM42.** 1963 - 1967
- SM43.** 1968 - 1972
- SM44.** 1973 - 1978
- SM45.** 1979 - 1985.
- SM46-SM51.** Rekeningen van inkomsten en uitgaven, 1811 - 1985. Met begrotingen van inkomsten en uitgaven, 1811 - 1864. 6 pakken
- SM46.** 1811 - 1827
- SM47.** 1828 - 1840
- SM48.** 1841 - 1863
- SM49.** 1864 - 1921/22
- SM50.** 1922/23 - 1962
- SM51.** 1963 - 1985.
- SM52-SM54.** Bijlagen bij de rekeningen, 1811 - 1850. 3 pakken
- SM52.** 1811 - 1823
- SM53.** 1824 - 1834
- SM54.** 1835 - 1849.
- SM55.** Staten houdende opgave van de aan de ingelanden uitbetaalde 'deelgelden', 1825, 1828 - 1853, 1856. 1 pak

UITVOERING VAN DE TAAK

Toezicht

- SM56.** Keuren van het waterschap, 1923, 1928, 1935, 1966. 1 omslag
- SM57.** Reglement op de watergangen in Noord-Brabant vastgesteld door Provinciale Staten van Noord-Brabant op 4 okt. 1965, 1967 juni 12. Met uitvoeringsvoorschriften, 1969. Gedrukt. 2 stukken
- SM58.** Stukken betreffende de verlening van ontheffingen van de verbodsbepalingen van het reglement op de watergangen, 1967 - 1982. 1 pak
- SM59.** Stukken betreffende de aanleg van Rijksweg nr 17 (Roosendaal-Moerdijk), 1940 - 1945. 1 omslag
- SM60.** Reglement op de waterkeringen in Noord-Brabant, vastgesteld door Provinciale Staten van Noord-Brabant op 18 okt. 1974, 1976 jan. 21. Gedrukt. 1 stuk

Beheer en onderhoud van waterstaatswerken

SM61-SM62.	Leggers A en B van de waterleidingen, 1877 - 1878, (1963 - 1974).	2 pakken
	SM61. 1877 - 1878.	
	SM62. (1963 - 1974). Authentieke afschriften van inv. nr. SM61.	
SM63.	Stukken betreffende de verbetering van de bemaling, 1931 - 1945.	1 omslag
SM64.	Stukken betreffende de overdracht van wegen aan de gemeente Hoevelaken, 1964 - 1969.	1 omslag
SM65.	Stukken betreffende de verbetering van de wegen, 1968.	1 pak
SM66.	Stukken betreffende de exploitatie van het Lamgatsveer, 1951 - 1959.	1 pak
SM67.	Stukken betreffende de aanvraag tot ruilverkaveling in de polder, 1930.	1 omslag

Samenwerking met andere waterschappen

SM68.	Stukken betreffende de gecombineerde bemaling van de waterschappen Sint-Maartenspolder, Hoevense Beemden en Oude en Nieuwe Landen, 1965 - 1969.	1 pak
--------------	---	-------